

Yliopistojen alueellinen ja muu vaikuttavuus

Professori Ilkka Virtanen
Vaasan yliopisto

Chydenius-Instituutti
Jyväskylän yliopisto
Yliopiston alueellinen vaikuttavuus -seminaari
Kokkola 12.10.2000

Taustaa

- Towards the Responsive University; The Regional Role of Eastern Finland Universities (Dahllöf, Goddard, Huttunen, O'Brien, Román, Virtanen; 1998)
- External Engagement and Institutional Adjustment; An Evaluation of the University of Turku (Goddard, Moses, Teichler, Virtanen, West; 2000)
- Korkeakoulujen arviointineuvoston Erikoistumisopintolautakunta (vpj. 1998–2000, pj. 2000-)
 - Tutkintojärjestelmän ulkopuolisten täydennyskoulutusohjelmien akkreditointi ja rekisteröinti (1999 -)
- Omien tehtävien kirjo yliopistoissa (30 v.)

Towards the responsive university

Responsive?

- Sanakirjasuomennot:
 - vastaus-
 - vastaanottavainen, herkkä
 - herkästi reagoiva, altis
 - vuorolauluun perustuva! (liturgiassa)
- Yliopistot liturgeina, vaikutusalue seurakuntana, toimiiko vuorolaulu?
- It is not the strongest species that survive, nor the most intelligent, but the ones most responsive to change (Charles Darwin)

External Engagement and Institutional Adjustment

- Perinteisten perustehtävien, opetuksen ja tutkimuksen rinnalle voimakkaasti nousseet ulkoiset tehtävät, velvoitteet, sitoumukset (engagement) yliopistojen uutena tehtäväalueena vaativat yliopistoilta myös institutionaalista muuttumista ja sopeutumista
- Tämä sopeutumisprosessi koskee koko yliopistoyhteisöä, ei vain pientä asialle vihkiytyneiden joukkoa

Alueellinen rooli yliopistojen säädösperustaisessa tehtäväkuvassa

Yliopistolaki

- Yliopistojen tehtävänä on edistää vapaata tutki-musta sekä tieteellistä ja taiteellista sivistystä, antaa tutkimukseen perustuvaa ylintä opetusta sekä kasvattaa nuorisoa palvelemaan isänmaata ja ihmiskuntaa (4 § Tehtävät)
- Yliopistojen tulee arvioida koulutustaan, tutkimustaan sekä taiteellista toimintaansa ja niiden vaikuttavuutta (5 § Arviointi)

Kolmas tehtävä tulossopimuksissa

- Yliopistojen yhteiset tavoitteet (osin)
 - Yliopistojen toiminnan tavoite on korkea laatu tutkimuksessa, opetuksessa ja taiteellisessa toiminnassa sekä vahvistunut yhteiskunnallinen vaikuttavuus ja vuorovaikutus kulttuuri-, työ- ja elinkeinoelämän kanssa.
- Vaasan yliopiston tehtävä (esimerkki)
 - Yliopistoa kehitetään talouteen, hallintoon, kieliin ja kulttuuriin suuntautuvana yliopistona. Tutkimuksen ja koulutuksen vahvuusalueita ovat rahoitus ja rahoitusmarkkinat, monikielisyys, viestintä, johtajuus ja yrittäjyys, sekä vertaileva hallinto.
 - Yliopistolla on vahvat alueelliset, valtakunnalliset ja pohjoismaiset yhteydet osana laajempia kansainvälisiä yhteyksiä

Kolmas tehtävä ja missio / strategiat

- Alueelliseen ja muuhun ulkoiseen vaikuttavuuteen liittyvät tekijät ja toimenpiteet tulleet mukaan yliopistojen julkilausuttuun tehtäväkuvaan vasta parin viime vuoden aikana
- OPM:n ja yliopistojen välisissä tulossopimuksissa (yhteiset tavoitteet) vaikuttavuus- ja vuorovaikutusnäkökohdat ensi kerran esillä kaudella 2001–03
- Yliopistojen sisäisissä suunnitteluprosesseissa kolmas tehtävä on ollut eksplisiittisesti esillä lähinnä täydennyskoulutuksessa, nyt myös ydintehtävien alueella
- Yliopistoilla tasapainoitUSDilemma?
 - Tieteen ja tieteellisen ajattelun lähtökohdista johdetut korkeatasoisen tutkimuksen ja opetuksen tavoitteet vs. yhteiskunta- ja elinkeinoelämää välittömästi palveleva tutkimus ja koulutus
 - Kansallinen ja kansainvälinen menestyminen ja maine vs. alueellinen aloitteellisuus ja kehitystyö
 - Onko edellä valittava joko - tai vai voidaanko toimia myös sekä - että?

Alueellisen roolin yleiset puitteet

Kansainväliset trendit

- Huomion kiinnittäminen yliopistojen alueellisiin vaikutuksiin yleismaailmallista
- Runsaasti esimerkkejä yliopistoverkoston ulottamisesta myös haja-asutusalueille (Skandinavia, UK, USA & Kanada, Australia)
- Kansallisia aluevaikutusohjelmia (reht. neuv./UK, Kellogg-ohj./USA, yliopistojen 3. rooli/Ruotsi)
- Kansainvälisiä ohjelmia yliopistojen aluevaiku-tusten arvioimiseksi (OECD:n IMHE-ohjelma, CRE:n projekti)

Kansalliset olosuhteet

- Yliopistojen ulkopuolisen rahoituksen määrän huomattava kasvu, alueellisten ja alueperusteisten rahoituslähteiden yleinen lisääntyminen
- Aluerakenteiden uusiutuminen (maakunta- ja lääninuudistus, TE-keskukset, osaamiskeskukset, EU:n alueellinen rooli)
- Lisää vapausasteita toiminnan ja rahoituksen järjestämisessä, kuuluuko aluerooli missioon?
- Vahvan alueellisen taustan ja tehtävän omaavan ammattikorkeakoululaitoksen synty

Yliopistojen alueellisia ulottuvuuksia

- Opiskelijavirrat, koulutustason nousu (esimerkki)
 - Itä-Suomen yliopistojen osuus alueen opiskelijoista, kehitys 1977 - 1995
 - Kuopion lääni: 25 % -> 53 %
 - Kymen lääni: 24 % -> 52 %
 - Mikkelin lääni: 24 % -> 45 %
 - P-K:n lääni 45 % -> 77 %
 - Vaikutukset muualle hakeutumiseen
 - Helsingin osuus opiskelijoista puolittunut
 - Jyväskylä ja Tampere likimain säilyttäneet osuutensa (paitsi P-K:sta osuus puolittunut)
- Taloudelliset vaikutukset aluetalouteen (esimerkit vuodelta 1997)
 - Suorat vaikutukset (palkat, hyödykkeiden ja palvelujen hankkiminen, rakentaminen, opiskelijoiden kulutus)
 - 341Mmk (JoY) + 207 Mmk (KuY) + 155Mmk (LTKK)
 - 1100 hlö (JoY) + 1150 hlö (KuY) + 530 hlö (LTKK)
 - Epäsuorat vaikutukset (suorien rahavirtojen vaikutus tuotantoon, verotuloihin, työpaikkoihin)
 - 515 Mmk (JoY) + 322 Mmk (KuY) + 233 Mmk (LTKK)
 - 980 hlö (JoY) + 660 hlö (KuY) + 480 (LTKK)
- Dynamon rooli
 - teknologiakylät, tiedepuistot, osaamiskeskukset
 - innovaatio- ja uusyritystoiminta
 - tutkimus- ja tuotekehitys
 - koulutus ja konsultointi
- Virikkeet kulttuuri- ja yhteiskuntaelämälle
- Väylä kansainvälistymiseen
- Imagon rakentaja ja kohentaja

Yleisiä huomioita

- Sidosryhmät kokevat yliopistot tärkeiksi ja ne nauttivat suurta arvostusta. Erityisesti sijaintikaupungeilleen ne ovat merkkituotteita.
- Yliopistojen alueellinen rooli, kun alueena on maakunta/(vanha) lääni
 - paikalliset vaikutukset merkittävät, erityisesti sijaintikaupungeilleen
 - vaikutuksen ulottuminen yli koko alueen vähäisempää, erityisesti haja-asutusalueilla
- Eri ministeriöiden aluetason yhteistyössä puutteita
 - Tekes, TE-keskukset, osaamiskeskukset, maakuntahall.

- OPM:llä ei aluetason ulottuvuutta korkeakouluasteella
- Paikallisen ja alueellisen ulkopuolisen rahoituksen hankintaan ja kanavointiin lisää järjestelmällisyyttä
 - perustuu enemmän yksilöllisiin aktiviteetteihin kuin yliopiston taholta luotuun systematiikkaan
 - monitieteisten tutkimus- ym. ryhmien hallinnollinen ja rahoituksellinen asema usein epämääräinen
 - ulkopuolinen rahoitus osana kokonaisrahoitusta?
- Kehittämistarpeita koko yliopistoyhteisön sitouttamiseksi myös alueelliseen vastuuseen
 - opiskelijarekrytointi, opiskeluaikainen seuranta ja ohjaus, työllistämispalvelut, alumnitoiminta
 - henkilöstön sitoutuneisuus ammatillisesti ja sosiaalisesti
- Täydennyskoulutuskeskukset tiiviimmin osaksi yliopiston toimintastrategiaa
 - laitosten ja täydennyskoulutuskeskusten yhteistyö, eri keskusten välinen yhteistyö, rahoitusjärjestelyt
 - Elinikäisen oppimisen järjestelmät luomatta
- Ammattikorkeakouluyhteistyö järjestämättä
 - työnjako, yhteistyö
 - tutkintojen niveltäminen
- Alueen tarpeista lähtevä uusi koulutus?
 - kursseja olemassa oleviin ohjelmiin (läpäisyperiaate)
 - tutkintoon johtavat ohjelmat (mm. muuntokoulutus)
 - uudet koulutusyksiköt

Yliopisto akatemiana vs. yhteiskunta- ja elinkeinoelämän veturina

Esimerkki: arviointiryhmän kommentteja Turun yliopistolle

- We commend the University for maintaining a strong research base at the core of its activities and also responding to external needs by developing a significant volume of sponsored research
- We recommend that the University should endeavour to remain a broadly based institution with external engagement as the focus for institutional development
- We do not see external engagement solely in terms of industry and business mindedness
- The priority should to encourage the humanities and social sciences to learn from successful experience in parts of science, medicine, law and education and to actively engage with the challenges of technological, economic and cultural development in the knowledge economy

Aluerooli osana yliopiston tehtävää

- Yliopisto hyödyttää aluettaan parhaiten silloin, kun se yleisin kansallisin ja kansainvälisin kriteerein mitattuna on opetuksessaan ja tutkimuksessaan mahdollisimman korkeatasoinen
- Think globally, act locally (Percy Barnevik, ABB)
- Success will come to those companies large and small that can meet global standards and tap into global networks and to those regions that do best in linking businesses that operate within the global economy (Kanter: World Class: Thriving Locally in the Global Economy)

Suosituksia päättäjätasolle (OPM, KKA)

- Korkeakoululaitoksen alueellisia vaikutuksia koskevia selvityksiä ja arviointeja syytä jatkaa ja
 - ulottaa koko maan kattaviksi
 - tarkastella asiaa usean eri hallinnonalan näkökulmasta
 - ottaa ammattikorkeakoululaitos mukaan
- Harkittava, olisiko tulossopimuksissa käytettäviin kriteereihin sisällytettävä myös (alueellista) vaikuttavuutta kuvaavia mittareita

Vaasan yliopiston vaikuttavuusstrategia ja toimenpideohjelma

Matriisilähestymistapa

- Toiminnallinen ulottuvuus
 - Perustehtävät
 - Tutkimus
 - Koulutus
 - Erityistehtävät (-erityisvaikuttavuus)
 - Taloudellinen
 - Kulttuurinen
 - Yhteiskunnallinen/poliittinen
- Maantieteellinen ulottuvuus
 - Paikallinen (Vaasa, Vaasan seutu)
 - Alueellinen (Pohjanmaan maakunnat, läntinen Suomi)
 - Valtakunnallinen
 - Globaali